

Immersion Lingüística a les escoles de La Bressola – El Sistema A. S. C.

Francesc FRANQUESA i OLLER
Director pedagògic de LA BRESSOLA

La xarxa d'escoles Associatives Catalanes La Bressola utilitza un model particular d'immersió lingüística, adaptat a un entorn sociolingüístic força particular, el de Catalunya Nord, i entenen sempre el català com a llengua pròpia del territori.

La Bressola no va néixer amb un model d'escola tancat i predefinit. Com tots els models i teories, s'ha anat construint i millorant progressivament, amb l'experiència dels diferents professionals que han format part d'aquesta aventura i avui podem presentar un model que, si bé és difícilment exportable perquè es correspon amb una realitat molt concreta, segur que pot servir per a donar pistes o extreure'n línies de treball que es puguin adaptar a contextos diferents.

Abans de res, per comprendre millor aquest model de funcionament és important deixar constància de qui són aquests infants que arriben a les nostres escoles, quina llengua es parla a casa, a la televisió, als comerços i quina és la percepció social de la llengua catalana.

Ens trobem en un entorn essencialment francòfon i "francòfil", amb un estat de salut de l'ús del català molt deteriorat, malgrat una recent tendència a la recuperació del seu prestigi, Així doncs, els casos de famílies que utilitzin el català a casa és molt minoritari, l'accés als canals de Televisió de Catalunya és molt recent i no és efectiu a tot el territori de la Catalunya del Nord. Pel que fa a la ràdio s'ha de remarcar la tasca de Ràdio Arrels, amb una programació exclusivament en català, una visió de Països Catalans des de l'especificitat rossellonesa i una cobertura força acceptable al conjunt del país; cal esmentar també una recepció molt limitada de Catalunya Ràdio, Catalunya Informació i FlaixFM. L'ús social del català, de manera natural, es manté en cercles reduïts i en persones d'edat avançada, mentre que la llengua dominant en la immensa majoria d'entorns i contextos és el francès. Amb aquest entorn la majoria dels infants arriben a l'escola parlant exclusivament en francès, que no és doncs només la llengua de casa sinó també la del carrer, la del botiguer, la de llurs herois i la que durant el matx parlen tant els jugadors locals com els contrincants.

Vet aquí un càlcul senzill realitzat per en Felip Hammel, director de l'I.S.L.R.F¹ tal i com el recollia fa anys la Bressola de Sant Galdric en el seu projecte de centre², on es posa de manifest el nombre d'hores que un infant és en contacte amb la llengua escolar en el nostre sistema d'immersió:

Si agafem els 365 dies d'un any i en traiem els dies de vacances, els dimecres, dissabtes i diumenges (compte de la "setmana de quatre dies") queden 150 dies d'escola! Molt menys de la meitat.

1 *L'Institut Supérieur des Langues de la République Française* és un establiment de formació superior associatiu que va ser creat l'any 1997 per cinc xarxes d'escoles associatives: DIWAN a Bretanya, LA BRESSOLA a Catalunya, SEASKA a Iparralde, CALANDRETA a Occitània i ABCM-ZWEISPRACHIGKEIT a Alsàcia.

2 *Immersion i Verticalitat en el Projecte d'Escola. La Bressola de Sant Galdric. Vuitena edició, ampliada i corregida l'any 2008.*

Analitzem ara aquests 150 dies sobre la base de 16 hores diàries de vetlla (vida desperta):

Durant aquests 150 dies i parlant a l'engròs, un alumne que menja a la cantina en passa un terç a l'escola, un terç a casa, a la vila, a la televisió... i un terç a dormir. En la majoria dels casos aquestes set o vuit hores d'escola representen el temps utilitzable per a la immersió.

Si imaginem que TOTES aquestes hores són hores d'immersió real i eficaç tindríem un total de (150×8) 1.200 hores per a un total de $(215 \times 16 + 150 \times 8)$ 4.640 hores d'impregnació de la llengua dominant.

Això ens porta a la conclusió provisional següent:

<i>Hores disponibles durant un any:</i>	<i>5.840</i>
<i>Hores d'impregnació en llengua dominant:</i>	<i>4.640</i>
<i>Hores d'immersió "possible" en llengua B:</i>	<i>1.200</i>

La proporció és de l'ordre d'un cinquè de temps per a la llengua minoritzada.!!!

I aquest càlcul no contempla que, a partir de CE2 (3r de primària) els infants també compten amb les classes de francès a un ritme de 6 hores per setmana. Aquest fet debilita encara més el temps disponible per a la immersió.

Així doncs, és fàcil de suposar l'absoluta necessitat que tenim d'excel·lir en el tractament pedagògic del temps d'immersió si volem reeixir en l'objectiu de transmetre el català i d'instal·lar-lo com a llengua d'ús quotidià entre els infants dins del centre.

Per tal d'arribar-hi serà imprescindible comptar amb mètodes efectius, experimentats i reeixits i que puguin ser transmissibles a tots i cadascun dels professionals que tenim a la Bressola.

Aquest és el que avui anomenem el **SISTEMA A.S.C.**

EL SISTEMA A.S.C. DE LA BRESSOLA

Tot seguit us citem i expliquem les tres claus o etapes d'un sistema que ha fet les seves proves i que aquí us presentem:

ANTICIPACIÓ - SIGNIFICACIÓ - CORRESPONSABILITZACIÓ

ANTICIPACIÓ

- **Creem les condicions necessàries per generar els principis de comunicació primerenca en català**

La introducció ha mirat de deixar constància de la realitat sociolingüística del nostre entorn i la raó de ser de La Bressola no és altra que la ferma voluntat de canviar aquesta realitat. Per tant ens veurem obligats a crear un entorn artificial, forçant el nostre context immediat per a transformar-lo, i això des del primer moment.

Quan arriba mainada nova a l'escola, ho fa, generalment, parlant en francès, encara que només siguin mots o demandes simples: *"j'ai soif", "ça c'est à moi", "je veux ma maman"*... I aquesta serà la primera i única llengua que tenen al seu abast per comunicar-se. Per a nosaltres, amb mètodo, paciència, els braços oberts de bat a bat amb una abraçada sempre a punt i un somriure serà més o menys fàcil acompanyar-los poc a poc cap a la nova llengua, cap als mots i expressions nous, però el que no serà tant evident és instal·lar l'hàbit de comunicació espontània en català entre els diversos infants que es troben en aquesta situació, que, evidentment, inicialment es farà en francès. Per això caldrà ser molt amatents a cobrir el màxim d'espais sonors disponibles, si més no durant les primeres setmanes del curs.

Seguint una lògica cronològica ens caldria començar per l'espai d'acollida del matí, abans de començar les classes, però aquesta anticipació comença molt abans, des del moment de la primera entrevista d'inscripció amb la família. Al moment de presentar l'escola és imprescindible explicar a les famílies que el nostre és un ecosistema lingüístic d'una gran fragilitat i que ens caldrà fer tot el necessari per tal de minimitzar, en els primers temps, qualsevol intervenció en francès a l'escola. És per això que els demanarem d'arribar a l'escola amb un "Bon dia" o un "Com anem?" i d'acomiar-se amb un "Adiu, fins a la tarda", els demanarem de desitjar una bona jornada al seu fill o filla a la porta de l'espai d'acollida i de permetre'l d'entrar tot sol a aquest espai. També els suggerirem de sintonitzar Ràdio Arrels al cotxe, tot venint cap a l'escola, de mirar de tant en tant les cadenes de TV catalanes o de llogar una pel·lícula DVD de l'escola per a mirar-la plegats, encara que ells no ho arribin a comprendre del tot.

La promoció d'aquestes actituds amb els pares ajudarà enormement l'infant a adquirir una percepció positiva del fet d'anar a una escola en la qual es parla una llengua diferent a la que se sent per tot arreu i participa també a crear un primer lligam afectiu amb la nova llengua. Per a nosaltres, a més a més, és una eina magnífica per tal de condicionar, des del primer moment, la llengua de comunicació dins del centre.

El moment d'accés a la classe és un altre dels moments crucials, perquè determinarà els ambients i els ritmes que seguiran, aquest gest no es pot fer de qualsevol manera, improvisat o desorganitzat. El professor de la Universitat de Girona, Ramon Casadevall, en la seva intervenció a la 3a Jornada de Formació de Professionals de la Bressola³ insistia sobre la “**grandesa dels rituals**”, amb mots semblants ho expressa en més d'un article el pedagog Philippe Meirieu quan parla de “**rituals fecunds**”: és a dir de **rituals que fan visibles les cesures necessàries a l'organització escolar i que són útils per als alumnes facilitant-los els aprenentatges**.⁴

A la maternal (parvulari), l'ocupació primera del dia de l'espai de classe es farà d'una manera més efectiva si segueix un ritual, que pot ser divers: entrem tot escoltant una música i anem a seure a la rotllana en silenci, entrem seguint un circuit comandat pel “primer de la cuca”, entrem i anem a agafar, en silenci, una icona que expressa el nostre estat d'ànim d'avui (després al “bon dia” podrem explicar el perquè), etc. Sigui com sigui, aquest ritual ens ajudarà a “funcionalitzar” l'espai de classe, a donar-li una funció concreta que és aquesta i no una altra, la classe no és el mateix que el pati o que la cantina (menjador escolar).

Lògicament, perquè un ritual sigui veritablement un ritual, caldrà que es produeixi amb una certa cadència, caldrà repetició, que sigui el mateix rere dia, com a mínim durant un període de temps prou extens com perquè la mainada l'integri com a gest tranquil i natural. Aquest ritual podrà, després, donar pas a una sèrie d'altres rituals que, com a mínim en un primer temps, ajudaran als infants a no rodar pels diferents racons anant a la seva. Caldrà també evitar la instal·lació d'altres possibles rituals que poden ser propis dels infants però que no són convenientes per als nostres objectius.

Aquesta seqüència d'accions ha de ser prou dinàmica i diversa com per garantir l'atenció de la mainada, la capacitat de seguir el ritme i alhora ha de suposar una seqüència que privilegiï els aprenentatges de llengua, primordial i preferencial a l'inici, i de la resta d'àrees posteriorment.

Serà molt important que els primers mesos d'escolarització limitin en extrem els racons lliures i que el mestre tingui un rol de gran protagonisme a la classe. Només així, podrem arribar a garantir que la llengua primera que els sortirà a l'hora de comunicar sigui el català i podrem, aleshores i només aleshores, donar pas a treballs de caràcter més lliure i més autònom. I és imprescindible que hi arribem, si volem fer l'escola que volem, però primer hem d'establir el quadre de funcionament i donar-los les eines necessàries per poder-s'hi moure.

L'establiment del català com a única llengua de comunicació entre nosaltres a l'aula és un primer pas, imprescindible per poder avançar cap al segon nivell, el del pati.

³ 3a Jornada de Formació de la Bressola. “Un bri d'aire fresc”, realitzada al Centre de Secundària Pompeu Fabra el 28 d'agost de 2009

⁴ <http://www.meirieu.com/CLASSEAUQUOTIDIEN/rituels.htm>

– **Ocupem l'espai sonor, dinamitzem-lo.**

L'altre espai, L'ESPAI per excel·lència i el més difícil, és el del pati. Cóm podem aconseguir que el català esdevingui la llengua natural de comunicació dels alumnes, la del joc, la de les confessions, i fins i tot la de les baralles i disputes? L'anticipació al pati és més imprescindible que mai, sobretot a inicis de curs.

Per a tots els nostres docents és essencial la lectura del document “**La Bressola: un nou sistema d'immersió lingüística**” d'en Joan Pere Le Bihan⁵. En aquest article s'explica clarament que un esforç important a principis de curs donarà fruits al cap d'un temps i el nostre rol podrà esdevenir un xic menys actiu i només ens caldrà vetllar pel manteniment de l'hàbit que ja s'haurà instal·lat.

Però com hi podem arribar? En un primer temps ens haurem de convertir en autèntics dinamitzadors del joc, haurem de ser uns animadors del pati, ocupant el màxim d'espais possibles, implicant els grans en la immersió inicial dels més petits, amb jocs, danses i cançons proposats per nosaltres o afegint-nos a aquells que ells ja han iniciat pel seu compte. La simple participació d'un adult en el joc genera una sorprenent i molt efectiva adhesió natural per part dels infants, i és així que esdevindrem veritables catalitzadors lingüístics, tot potenciant que la vida de pati es gaudeixi en català, sense menester d'imposicions ni sensació d'obligatorietat.

– **Servim-nos de recursos materials.**

Ens podem trobar amb patis de distribució estranya, amb massa racons que ens dificulten l'esmentada ocupació total de l'espai. En aquest cas serà de gran utilitat el poder utilitzar materials concrets, jocs que serviran per a condicionar aquests espais, jocs que haurem après en català, amb el vocabulari i les normes ben treballades abans i que permetran racons autònoms que, pel mateix condicionant del joc s'acabaran desenvolupant en català.

Si, a més a més, proposem aquest repte als alumnes de cicle 3, tot proposant-los, per exemple: “com podem construir jocs per aquests espais que ens ajudin a fer que hi juguem en català?” tindrem un triple benefici:

- per una banda estarem proposant un projecte en el qual els nostres alumnes hi trobaran un sentit real, des del qual podrem treballar continguts de llengua, de matemàtiques, de llenguatge plàstic, d'educació física, de música o de coneixement del medi,
- per altra banda estem equipant el pati de la nostra escola, construint elements que serviran d'una manera efectiva per a tota l'escola
- finalment estarem garantint, en gran mesura, l'adhesió dels “grans de l'escola” a fer que aquests jocs funcionin i a participar activament en la transmissió de la llengua als més petits.

⁵ http://bressola.cat/immersio_linguistica.php

SIGNIFICACIÓ

– Hi sem per acompanyar.

El rol de l'adult no ha de ser mai el de la vigilància sinó el de l'acompanyament. L'adult ha de ser l'acompanyant (que no company) de joc i de conversa. A partir d'aquest gest (o aquests gests) l'infant descobreix una dimensió més àmplia de la llengua, no és només la llengua de la classe sinó la llengua **de vida** de l'escola. Voldria insistir molt en l'adhesió natural dels infants que comporta la participació de l'adult en el joc. Lluny de ser un inconvenient, es tracta d'un al·licient, deixant clar en tot moment que tot jugant amb ells no deixem de ser llur mestre, l'adult de referència.

En aquest sentit, una estratègia important a esmentar és la d'evitar el mot “NO” quan ajudem a un infant a trobar el mot en català. De fet es tracta de no corregir sinó d'ajudar-lo a trobar els mots per a poder-ho dir en català, és un altre gest simple però que ajuda enormement a fer la diferència. Així, en comptes del “no parlem francès” és més aviat “en català ho diem així, a veure com m'ho dius?”. A ulls de l'infant això és viscut com una ajuda i la mostra d'aquest viscut en positiu és el fet que antics alumnes que han fet llur escolaritat a la Bressola continuen venint a veure mestres i companys quan en tenen l'oportunitat.

– Altres efectes.

La nostra presència en tot moment i a tot arreu és una eina amb un doble efecte, perquè la pròpia presència estableix, d'entrada, la llengua amb la qual se desenvolupa el joc de manera acceptada com a normal i lògica i alhora el nostre exemple davant de cada situació que es produeix, si aquest es fa amb cura, esdevé de nou un referent que ajuda a la mainada a aprendre a relativitzar el conflicte, a escoltar bé el que ha passat, a gestionar-lo amb seny i sense excessos. Facilita, justament l'efecte següent, la corresponsabilització.

CORRESPONSABILITZACIÓ

– Impliquem als mateixos alumnes en l'aventura i donar-los eines per a fer-ho.

Posem-nos per uns instants a la pell d'un infant de dos o tres anys que arriba a l'escola, on tots parlen una llengua nova, que, en un principi no acaba de comprendre, tot i que veu que els altres el comprenen quan ell parla com a casa. Els adults de l'escola li diuen "bon dia" i li fan un petó, però són els seus companys més grans, els que l'ajuden a penjar el seu abric i li ensenyen mots com "abric" o "jaqueta" o "penjador". Són companys que durant tota la jornada treballaran amb ell, jugaran amb ell, dinaran amb ell i li transmetran els mots, els costums i els ritmes de l'escola. Quan aquest infant tindrà 4 o 5 anys i serà ja un "gran" de la maternal, viurà amb un plaer i un orgull personal el fet de poder ser ell el que ara té el rol d'acollir i acompanyar un nou infant que ha arribat a l'escola amb cara de perdut i de no comprendre massa.

La verticalitat, és a dir, els grups-classe constituïts per infants de diferents edats, són una eina de gran efectivitat per a la transmissió de la llengua, ja que faciliten aquesta corresponsabilitat d'una manera molt natural. I totes les classes de maternal i de primari de les escoles de la Bressola estan estructurades en verticalitat.

En el cas que puguem desenvolupar projectes en els quals fem intervenir els alumnes de tota l'escola, barrejant des dels més petits fins als més grans, encara estarem donant molta més força i credibilitat al català com a llengua de tots nosaltres.

Hem vist abans com la construcció d'uns jocs pel pati pot servir com a element per tal que els més grans se sentin implicats en la transmissió de la llengua. Però en la mesura que l'adult també és present i actiu en la vida al pati es produeix un fenomen interessant, esdevenim altre cop catalitzadors, però ja no només de la llengua sinó del fet que un mateix joc sigui compartit per infants d'edats diferents, car sovint són diferents els infants que volen ser amb nosaltres i nosaltres facilitarem que tots hi puguin trobar el seu rol i s'ho passin bé. Aquest fet facilita que els alumnes més grans visquin de prop els nostres gestos vers als petits, d'acompanyament, d'ajuda en la llengua i en la gestió del conflicte i que després tinguin no només la tendència a imitar-nos sinó també les eines per a fer-ho.

– Compartim temps i espais.

Evidentment, per tal que això succeeixi, els infants de diferents edats i cicles han de poder compartir, han de poder coincidir en temps i espai i han de poder tenir materials comuns al seu abast. En definitiva, per a aprendre'n, han de poder **conviure**.

ALTRES CLAUS

– Estimem totes les llengües.

Si l'us social del català a la Catalunya del Nord es troba en una situació tan dramàtica, evidentment respon a anys de menyspreu i a una cultura escolar “afrancesadora”, amb una forta càrrega política que ha maltractat la llengua pròpia del territori, assimilant-la a la pobresa i a una cultura de darrer ordre.

Quan pretenem remuntar el seu estat de salut i ens adonem de la gravetat de la situació i analitzem com hem arribat fins aquí, un dels riscos és el de menysprear aquesta llengua dominant, justament perquè ho ha esdevingut per la força i la imposició, quan no per la repressió.

Però és precisament perquè el català va patir aquest menyspreu que ens pertoca transmetre a la mainada un amor immens per a totes les llengües i les cultures, i això inclou també la francesa. És vital que la nostra mainada aprengui un francès de qualitat, i no només perquè en el cas contrari es podria qüestionar el nostre sistema escolar, sinó pel convenciment que el bon coneixement d'una llengua enriqueix el coneixement de l'altra, i de l'altra, i de l'altra... La llengua i la literatura francesa representen una riquesa cultural i tenim l'avantatge que els nostres alumnes la viuen cada dia, més encara que la catalana. Per tant, per a carregar-nos de raó defensant el nostre sistema d'immersió, volem transmetre també una llengua francesa de qualitat i l'amor per a la mateixa.

Un avantatge que tenim és que els nostres alumnes aviat esdevenen bilingües i això ens permet d'afegir un element altament enriquidor en l'aprenentatge de llengües, el del treball de contrastivitat. La comparació de fonemes entre una i altra llengua, la traducció, la interpretació de frases fetes o expressions i cercar l'equivalent en l'altra llengua o inventar-nos-la si aquesta no existeix, una gran varietat de jocs i de possibilitats que permeten als alumnes de comprendre molt més la llengua. Entrem a treballar el llenguatge propi de la llengua, entrem a treballar en el metallenguatge.

De la mateixa manera que esmentàvem el projecte dels jocs per al pati, si aquesta activitat es fa en el marc d'un projecte específic i la mainada té menester d'aquest treball per a traduir un text que han fet per a presentar una exposició o per a proposar traduccions a llurs famílies de refranys dedicats a la tardor o al carnaval, estarem implicant un aprenentatge molt més viu, lligat a un objectiu concret que es contextualitza en un fet, conjuntament amb d'altres d'activitats de diferents àrees d'aprenentatge, que no pas el que obtindríem a partir de simples exercicis aïllats.

Les primeres línies d'aquest article deixaven clar que la Bressola no va néixer amb un sistema fet i perfeccionat, que són tots els professionals que hi han treballat els que han anat construint això que avui podem explicar d'una manera argumentada. El camí que s'ha recorregut és llarg i intens i els avenços que s'han fet, per mèrits propis i pel contacte amb altres experiències amb universitaris, investigadors i professionals d'altres sistemes immersius, avui donen els seus fruits. Però no per això ens podem donar per satisfets de la nostra tasca. Sempre ens caldrà continuar el camí des de la modèstia, mirant endavant i fixant-nos nous reptes, vetllant per tal que les nostres escoles continuïn propasant un model educatiu d'alta qualitat.